

første omgang lagde i Bülow's hænder. »Mit ubetydelige Levnets Løb« havde en dobbeltadresse: Bülow og ukendt offentlighed.

Selvom Marianne Alenius i disse år er dybt engageret i forskningsopgaver inden for renæssance-latinske studier, må det være tilladt at nære det stille håb, at hun også får mulighed for at skrive den bog om Charlotta Dorothea Biehl, som hendes hidtidige arbejde giver så rige løfter om. Den skylder hun sine læsere – og måske også sig selv.

Kirsten-Elizabeth Høgsbro

EGON ERIKSEN og OLE L. FRANTZEN: Dansk artilleri i Napoleonstiden. Forudsætninger og udvikling 1760–1814. Tøjhusmuseets Skrifter 11. Kbh., 1988. 530 s. Ill. 250 kr.

Principielt er historikeren ikke ekspert på andet end fortiden som dimension og aspekt. På alle fortidige sagområder er han henvist til at søge konkret information hos de fag og discipliner, han vil inddrage i sin forskning og fremstilling. Behovet for sagkyndig bistand føles ofte særligt stort, når det gælder teknologi i videste forstand, som for eksempel landbrugets redskaber, skibe og skibstyper, byggeri og konstruktion, kraftkilder og maskiner, og militær teknologi. Men erfaringsmæssigt oplever historikeren det ofte som urimeligt vanskeligt at få svar på sine tilsyneladende enkle og konkrete spørgsmål, fordi denne litteratur i vidt omfang er skrevet af indforståede specialister for indforståede læsere, med en filatelistisk begejstring for emnets detaljer, og uden megen tanke på perspektiv og anvendelighed. Retfærdigvis må det siges, at denne isolationistiske holdning i disse år er på vej til at blive opgivet i de fleste af de fag og discipliner, historikeren normalt konsulterer. Men endnu står der mange holdningsmæssige barrierer tilbage, før de videnskabelige specialister også tænker deres lægere med i fremstillingen – og opdager, at de dermed samtidig selv bliver klogere på deres emne.

På den baggrund kan der være grund til at gøre opmærksom på udsendelsen af en vellykket specialpublikation, der ud over at opfylde sin egen genres elementære krav med hensyn til katalogisering, typologisering og omfattende bilags- og dokumentationsmateriale også har evnet at stille specialviden til rådighed for ikke-specialister på en klar og anvendelig – og i de principielle og perpektiverende afsnit også fængslende – måde. Emnet er krigens teknologi. Eller rettere det delaspækt af den, der vedrører hærens og flådens artilleri i den danske helstat i den militærteknologisk formative periode fra omkring 1760 og frem til 1814, hvor den totalt ændrede militærpolitiske situation stillede Generalitetet og Admiralitetet og den politiske ledelse over for helt nye problemer.

De to forfattere: Tøjhusmuseets artillerisamlings tidligere leder, Egon Eriksen, og museets nye direktør, Ole L. Frantzen, har som fælles mål haft ønsket om at nå videre end den blotte katalogbeskrivelse, og at give en analyse af artillerimateriellets bestand og funktioner samt dets konkrete militære anvendelse. Efter et instruktivt indledende afsnit af Egon Eriksen om ballistik og skytsfremstilling har de delt emnet imellem sig, således at Egon Eriksen behandler landartilleriet og Ole L. Frantzen søartilleriet. Faren for at miste overskuelighed og sammenlignelighed har de dog undgået ved at følge en identisk og konsekvent disposition, hvor

hovedvægten er lagt på artilleribestand, organisation, personel, skytssystemer, skytsbetjening og taktik samt artilleriets faktiske anvendelse i krig. For hærens vedkommende får læseren herudover en værdifuld indføring i artilleriproblematikken i forbindelse med Københavns bombardement i 1807 samt information om det omfattende batteri- og skansebyggeri 1807–14. For flådens vedkommende diskuteres den udenlandske inspiration og den selvstændige tilpasning til de specifikt danske behov samt den fleksible gensidige tilpasning af skibstyper og artillerityper før og under englænderkrigene. Interessant i denne sammenhæng er redegørelsen for flådens faktiske muligheder for at erstatte tabene i 1801 og 1807 samt for flådens katastrofalt lave krudtbeholdning i krigens afsluttende fase.

Som venteligt i et bind af Tøjhusmuseets Skrifter er bogen gennemtænkt illustreret, og dens anvendelighed som opslagsværk øges yderligere af et omfattende sag-, navne- og stedregister.

Ole Feldbæk

NIELS CLEMMENSEN: Associationer og foreningsdannelse i Danmark 1780–1880. Periodisering og forskningsoversigt. Øvre Ervik, Alvheim & Eide, Akademisk Forlag, 1987. 170 s. 85 kr. for medlemmer af Den danske historiske Forening, 120 kr. for andre.

Associationer er et forstade til de senere masseorganisationer – de landsdækkende foreninger. Det er organisationer med en bred vifte af formål, som ikke er knyttet til bestemte interessegrupper. Grænserne kan være åbne eller lukkede, og strukturen er tilpasset de lokale forhold. Associationerne er blevet undersøgt i et fælles nordisk forskningsprojekt, og i den forbindelse har Niels Clemmensen her givet en oversigt over, hvad der findes af dansk forskning om emnet. Hans ambition er imidlertid ikke blot at være beskrivende. Ved inddeling af perioden fra 1780 og 1880 i faser, vil han karakterisere udviklingen i associationssystemet.

Blandt de første associationer var Landhusholdningsselskabet 1769. Det havde almenyttige formål, og siden er udviklingen gået over klubber og selskaber, gudelige forsamlinger, bøndernes første organiseringer, de førsocialistiske arbejderforeninger og frem til associationer, der havde specielle gruppers interessevaretagelse som formål. Associationerne benyttes altså som en meget bred – måske for bred – samlebetegnelse for mange forskellige typer af organisering. Forandringen med hensyn til forskellige typer associationer svarer til samfundsudviklingens fra et standssamfund uden offentlighed til et klassedelt samfund, hvor mange særinteresser brydes. Associationerne opstod som organisering samtidig med, at det feudale samfund blev nedbrudt, og ændrede altså karakter i takt med, at de forskellige elementer i det kapitalistiske samfund mere og mere blev fremtrædende.

Denne udvikling er beskrevet i bogens første del. Det er en kortfattet, men vellykket gennemgang, som giver et godt indtryk af tendensen fra den løse, uspecifikke organisering frem til masseorganiseringen, og som forholder sig til mange af de spørgsmål, som forskningen i foreninger, vækkelser og folkelige bevægelser har rejst. Bogens anden halvdel er en selektiv oversigt over historisk skrivningen om associationer/foreninger for perioden. Her er vægten lagt på